

Versenygyőztes sztár-allűrök nélkül

Beszélgetés Kelemen Barnabás hegedűművésszel

„Harmónia kívül-belül” címmel jelent meg portrévázlat Kelemen Barnabásról a Muzsika októberi számában. Amikor interjú-készítés céljából felkerestem otthonában, már maga a barátságos környezet sok mindent megmagyarázott. Rejtő Jenőt idézve, „semmi luxus, de sok kényelem” – mindez tágasan, természetesen. Mert természetes, hogy a fészekrakás idejére nem állíthatják meg az időt – menyasszonyával, Kokas Katalinnal elsősorban „szakmai” életüket élik. Mégis, első látásra nyilvánvaló: a két utazás közötti pillanatkép nem a „művészi rendetlenség” állapotát konzerválja. A saját-otthon teremtésének első lépéseire szinte csak lopva jut idő, mert elsősorban szakmai követelményeknek, felkéréseknek kell eleget tenniük.

F.K.: Zenész-családba születni: minden bizonnyal kiváltságos mindazoknak, akiknél ez a külső körülmény belső indítatással párosul. És sok múlik a szülőkön is, akiknek példája különböző reakciókat válthat ki. Hogy volt ez az Ön esetében?

K.B.: Nálunk nem forszírozták, hogy a zenei pályát válasszam, de annyira adott volt a környezet, hogy ez nem történhetett másképp. A Liszt Ferenc Kamarazenekar akkora hatással volt rám, élén Rolla Jánossal, hogy se nem csellózni szerettem volna (mint édesapám), se nem csembalózni (mint édesanyám), hanem hegedülni. Jól bevált az a taktika, hogy semmifajta erőltetéssel nem akarták meghatározni, hogy milyen irányba induljon az életem. Látták, hogy kedvvel hegedülök (egyébként első hegedűmet Jancsinak hívtam, Rolla János után, természetesen) – és komolyan vették. Csintalan gyerek voltam, ők pedig nagyon megértőek – de a rendszeres gyakorlásra idejekorán rászoktattak. Nagyon sokat köszönhetek szüleimnek.

F.K.: Ilyen zenei közegeből indulva, hogyan alakult a zenehallgatás lehetősége? Rendszeresen kínálkozott a koncerteken az élő zene – és minden bizonnyal sok felvétel állt odahaza is rendelkezésre.

K.B.: Leginkább élő zenét hallgattam, legnagyobb számban mindig a Liszt Ferenc Kamarazenekar koncertjeit, de amellet természetesen föltettünk lemezeket is. Zenész-családban ritkán fordul elő, hogy „csak úgy”, magának a zenehallgatásnak az örömeért hallgatunk zenét, sőt, a saját-felvételek újrhallgatása sem gyakori. Legtöbbször konkrét célja van annak, hogy milyen felvételt hallgassunk: vagy a művet akarjuk megismerni (esetleg, mert hamarosan tanulni illetve játszani fogjuk), vagy az előadó interpretációjára vagyunk kíváncsiak. Ha – nagyritkán – kikapcsolódásból akarunk zenét hallgatni, akkor valami egészen másfajta teszünk fel.

F.K.: Például?

K.B.: Jazzt vagy népzene – de a népzene egészen tágan értelmezve; akár indiai, kínai vagy japán zenét (meditációsat, pontosabban mű-meditációsat nem!) – és nagyon érdekesek a Föld hangjai, a természet hangjai. A bálnák, a farkasok, a madarak vagy a tenger hangjai nagyon szépek tudnak lenni.

F.K.: Térjünk vissza még a célirányos zenehallgatásra!

K.B.: Miután mindig van egy meghatározott célja annak, hogy miért hallgatok valamit, elsősorban az dominál. Tehát, ha Bachot szeretnék hallgatni, akkor elsődleges a zeneszerző – de az is fontos, hogy ki játssza. Kifejezetten tanulmányi szempontból nagyon érdekesek a régi Bach-interpretációk; nem mintha ma bárkinek követni kellene az olyan előadásmódot. Azért tanulságos az újrhallgatásuk, mert akkor is éltek nagy előadóművészek. Kedvenc előadóimtól viszont szinte bármit szívesen meghallgatok – csakhogy az ő játékokat halljam.

F.K.: Kedvenc előadók?

K.B.: Sokféle szempont szerint említhetnék különböző művészeket, de tud-



nunk kell, hogy sokan „specializálódnak” bizonyos zeneszerzőkre, korszakokra. Különösen zavarban vagyok, hogy milyen sorrendben mondjam őket. Tény, hogy minden híres magyar előadót szívesen hallgatok. Kocsis, Perényi Miklós, Ránki, Schiff, vagy említhetném Kurtágot ... Rados Ferencel szeretek dolgozni, de az ő felvételei elég régiak és ő azóta sokat változott... A külföldiek közül elsősorban hegedűsöket hallgatok. Nagyon fontosnak tartom, hogy sokféle előadásmódból alakítsa ki az ember a saját stílusát. Ezért sokféle hegedűst hallgattam és hallgatok ma is – kezdve a régi nagyoktól, akiket talán nem is kell megnevezni. (De azért hadd említsem Menuhint és Ojsztrahot – meg Kreisler, Huberman is nagyon meghatározó.) A legkitűnőbb hegedűsök nagyon különbözhetnek egymástól, elég, ha Thomas Zehetmairra utalok és a Hagen Vonósnégyesre. Nagy hatással van rám Vengerov és Repin, akiket személyesen is ismerek. Fantasztikusan jó hegedűsök, akik óhatatlanul is befolyásolnak játékkal. De hogy a külföldiek közül se csupán hegedűsöket említsék, mondanám Harnoncourt, Barenboim és Brendel nevét.

F.K.: Mikor tudatosodott Önben, hogy a zenész-pályát választja?

K.B.: Tudatra ébredésemkor – vagy talán már azelőtt. Mert akkor alakul ki az ember, amikor igazán még nem is tud ró-

DÍJAK ÉS DÍJAZOTTAK

la – aztán vigyázni kell arra, hogy minél több maradjon meg belőle...

F.K.: Ilyen szempontból is meghatározó jelentőségűek a tanárok.

K.B.: Fantasztikus szerencsém volt növendékként is – bár, azt hiszem, egész életemben fogok tanulni, lehetőség szerint a legjobbaktól.

Baranyai Valériánál kezdtem hegedülni, aki kitűnően irányított mind zenei, mind technikai téren. Tulajdonképpen minden olyan problémára ráébresztett, amelyekre később a legnagyobb tanárok és hegedűsök hívták fel figyelmemet. A Zeneakadémia előkészítő tagozatán Perényi Eszterhez kerültem, akinél mindig hivatalosan-folyamatosan tanultam. De kialakulásomban sokat számítottak olyan muzsikuskok is, akiktől ritkábban tanultam. Szüleim például sokat dolgoztak velem, főleg kiskoromban – de aztán egyre kevesebb ideig foglalkoztak velem, és egyre ritkábban. Nagyon nehéz lehet eltalálni az ideális arányt; van, amikor a szülők „rajta-maradnak”, rátelepszenek a gyerekre – így utólag visszatekintve, ők nagyon jól csinálták.

Aztán – büszkén mondom – mesterkurzusokon és magánórákon sok neves magyartól tanultam, a zene minden területén. Radost már említettem, a hegedűsök közül mondanám még Fenyves Lórántot, Zsigmondy professzor urat, Pauk Györgyöt – és Kurtág Györgyöt, aki fantasztikus kamarazene-tanár. A külföldiek közül nagy hatással volt rám Igor Ozim, Zehetmair illetve Sergio Luca is.

F.K.: Szülei nem befolyásolták a hangszerválasztásban?

K.B.: Nem. Kezdetben az a legfontosabb, hogy a gyerek mennyire szeretné azt a hangszert, amelyhez közel került. Hagyni kell, hogy kielégítse vágyait – még olyan esetben is, ha az illető hangszer nincs a lakásban. A gyakorlás során – amit a legtöbb gyerek nem szeret – kiderül, hogy van-e kitaratása, tehát tartós-nak bizonyul-e a lelkesedés, és az is, hogy van-e érzéke az adott hangszerhez. Ha a tanár is azt mondja (a tanárválasztás megint csak kényes kérdés!), hogy „megéri”, akkor érdemes egy kicsit erőltetni is

a dolgot. Főleg vonós hangszereknél, ahol évekil tart, amire úgy tud játszani a kezdő, hogy abban valóban lehet gyönyörködni. Évek telnek el, mire kialakítjuk a minőségi hangot. De addig is fontos, hogy kezdettől fogva élvezze azt, amit csinál.

F.K.: A közönség előtt való játékra szülni kell?

K.B.: Az biztos, hogy akit ez feszélyez vagy lehangol, az nem való erre a pályára. Attól még tanulhat zenét, értő-igényes zenehallgató lehet belőle – s ez nem alábecsülendő! De akit kezdettől frusztrál a színpad, azon nem lehet segíteni.

F.K.: Lehet-e tanulni (és tanítani) a színpadi „viselkedést”?

K.B.: Lehet és kell is. Az első időben figyelni kell a gyereket, milyen irányban alakul, hogyan viselkedik a színpadon. Amint ki tudja fejezni az érzéseit (tehát ha már annyira birtokolja hangszerét, hogy ki tudja fejezni érzéseit), akkor mindenképp arra kell biztatni, hogy a lehető legnagyobb mértékben fejezze ki az érzéseit. És ha pozitív jelek mutatkoznak, akkor arra kell vigyázni, hogy megtanulja korábban tartani őket. Amikor valaki észreveszi, hogy ha ő élvezzi a zenét, a zenélést, vagyis, a szó jó értelmében véve játszik a zenével, akkor a közönség is élvezni fogja – akkor könnyű átadni a ló túlsó oldalára. Könnyen előfordulhat, hogy ezen a tapasztalaton fellelkedve, komolytalan-ná válik: jobban hat rá a saját zenélése, mint amekkora élvezetet a közönségnek nyújt. Vigyázni kell tehát, hogy a hallgatóságnak legalább annyi örömet adjunk, mint saját magunknak.

F.K.: Ha az első hegedű „Jancsi” lett, s az első nagy zenei élmények kamarazene-keghez kötődtek, mi adott indítást a szólista-pályához?

K.B.: Rengeteg kiváló szólistát láttam a Liszt Ferenc Kamarazenekeg élén – elég itt Isaac Sternre vagy Zehetmairra utalni. A hegedű mint hangszer mellett csakhamar megláthattam a hegedűlenségnek a „csúcsát”, amikor szólóznak a hegedűsök. Legalábbis, régen így éreztem. Ma már tudom, hogy nem az a csúcs – a hegedű-irodalomnak talán csak 5%-a

íródott szóló-hegedűre a legmagasabb szintű zenék közül. Időközben megtanultam becsülni a kamarazene-ét, elsősorban a vonósnegyes-irodalomnak köszönhetően.

F.K.: Ahhoz, hogy valaki szólistaként kitűnjön, értékes-rangos mesterhegedűre van szükség.

K.B.: Talán még a márkánál és minőségénél is fontosabbnak érzem, hogy a zenesz harmóniában legyen a hangszerével. Hiába van valakinek fantasztikus hangszere, ha nincs vele összhangban – az egyéniségéhez jobban illő hangszerral mindenképp jobb hatást kelt.

F.K.: Több sikeres verseny-szereplés után hogyan gondolja: aki jól érzi magát a pódiumon, eleve versenyző-típus?

K.B.: Nem feltétlenül. A versenyhez nem elég érzésekkel elbűvölni a közönséget – oda más is kell. Én olyan vagyok, aki a koncerten szeret a „leg-versenyszintebben” hegedülni, tehát olyan precízen, hogy az akár versenyen is megállná a helyét – a versenyen viszont szeretek „koncertszerűen” játszani. Ez néha kifejezetten jó hatást tesz a zsűrire. Azt senki sem tudja kikapcsolni, hogy ott ül a 8-9 tagú zsűri – és rajtuk múlik, hogy milyen eredményt ér el a versenyző.

F.K.: Rendkívül eredményes évet könyvelhetett el Perényi Eszter: szinte egy időben nyerte meg a Budapesti Szigeti József Nemzetközi Hegedűversenyt Kokas Katalin – Ön pedig a világ talán legrangosabb versenyét Indianapolisban.

K.B.: Nagy öröm lehetett neki – és nekünk is nagy öröm, hogy így alakult az a hét. Perényi Eszterhez én is elmentem a nyáron, s elvittem a versenyanyag nagy részét – Kati is végigdolgozta a nyarat a tanárnővel, holott elvileg már befejeztük tanulmányainkat nála. De a DLA-fokozat még hátra van, úgy tervezzük, hogy mindenképp itthon fogjuk elkezdni – aztán bárhol folytathatjuk.

F.K.: Perényi Eszter növendékei közül sokan szerepelnek eredményesen a legkülönbözőbb versenyeken. Mi a titka – vagy legalábbis, mi az, ami „megfejtethető” a titkából?

K.B.: Egészen rendkívüli, ahogyan az egyéniségeket érvényesülni hagyja. Nem skatulyázza be a növendékeit egyetlen irányvonalba, nem kényszeríti rá az elképzelését mindenkire. Főleg külföldön vannak olyan tanárok, akiknek a növendékét már az első hangok után meg lehet ismerni. Perényi Eszter más. Minden növendéke máshogyan játszik, főleg azok, akiknek különlegesebb önálló mondanivalójuk van. Ugyanakkor technikailag ugyanannak a nagy hegedűiskolának vagyunk a sarjai (ő pedig inkább már az ága!). A hegedű (ellentétben például a zongorával) „nem szólal meg”, a játékos feladata a hangképzés. Tanárnőnk a legmagasabb szintig mindenkinek figyel a hegedűhangjára – és az is jó dolog, hogy nála a zene és a technika egyaránt magas szinten van. Nem véletlen, hogy régi növendékei időről-időre felkeresik.

F.K.: Miben különbözött az amerikai verseny azoktól, amelyeken már korábban eredményesen szerepelt?

K.B.: A Brüsszeli Erzsébet Királyné versenytől csak annyiban különbözött, hogy a világ másik felén volt. Egyébként nem véletlenül nevezik ezt a kettőt a világ két legrangosabb versenyének. Személy szerint, nekem abban különbözött, hogy Brüsszelben harmadik lettem, most Amerikában pedig első.

A műsort tekintve, a brüsszeli talán nehezebb volt: több anyagot kellett játszani, és feszítettebb volt a program, amennyiben egy hét alatt meg kellett tanulni egy modern hegedűversenyt is. Ilyen nem volt Indianapolisban, de rövidebb ideig tartott (itt két és fél hetünk volt, míg Brüsszelben négy). Végeredményben tehát egyiket sem lehet alárendelni a másiknak, a nehézségi szintet illetően.

Ami miatt ez most nehezebbnek tűnt: végignézttem a 200-ból kiválasztott 43 versenyző szakmai életrajzát, s közülük legalább 15 nemcsak hogy világversenyek díjazottja, de I. helyezette volt! Úgy gondoltam, itt már a döntőbe jutni is nagy dolog – ezután még nagyobb lett az örömöm, hogy megnyertem.

F.K.: Rendre jelennek meg felvételei is.

K.B.: Hamarosan megjelenik két új lemezem, amelyeknek nagyon örülök. Az egyikben Michael Haydn hegedűversenyeit játszom – az Erkel Ferenc Kamarazenekarral –, amik egészen rendkívüli darabok. Ha Mozart nem írt volna hegedűversenyeket, mindenki ezeket játszáná, annyira élő, pezsgő zenék, ráadásul tartalmas-mély mondanivalójuk is van. A másik felvételen Brahms-sonátákat játszom Vásáry Tamással.

Miként a versenyen is a koncertlélményt szeretném érzékeltetni, úgy a CD-felvételeken is azt szeretném. A felvétel elején mindig végigjársunk egy tételt (néha többet is egyvégtében). Próbáljuk a legmagasabb szintre vinni, és utána korrigáljuk, amit kell. Sajnos, a CD-felvétel a filmfelvétel-készítéshez hasonlítható. De azért nem olyan szörnyű – a legritkábban fordul elő, hogy másodperces „schnitteket” kelljen felvenni. A javítás technikai lehetősége azonban nem alábecsülendő, mert magasabb minőség elérését célozza, tehát a minőségi produkció szolgálatában áll.

Fontosban tartom a hangfelvételeket akkor is, ha némely produkcióból szinte „telített” a piac. Úgy érzem, a felvétel nemcsak a mának szól. Ha most világszerte még nem sokan veszik lemezeimet, attól még előfordulhat, hogy 50 év múlva érdekesnek fogják tartani némelyiket. És felvételt akkor is érdemes készíteni, ha csak azok vásárolják, akik koncerten szívesen hallgatják játékomat.

F.K.: Felvételekben és fellépésekben gazdag pályát kívánok – mindannyiunk örömére.

Fittler Katalin

Ember Dániel,

a Zeneakadémia III. éves hallgatója – Tarjáni Ferenc növendéke –, 2002. november 21-én Londonban, a PAX-MAN hangszerkészítőgyár nemzetközi kürtversenyén, 65 résztvevő közül érdemelte ki a legjobbnak járó díjat, amely a cég által följajlott, egyedi gyártású mesterkürt volt.

A kürtművész szerencsés esztendeje

Berki Sándor kapta a Rádiózenekar Dohnányi-díját



A 2002-es esztendő sok örömet tartogatott a fiatal kürtművésznek, Berki Sándornak. Ebben az évben született meg ugyanis a kislánya, Júlia, hosszas várakozás után végre új, gyönyörű hangszert kapott, s ráadásul még kollégái, a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának muzikusai is őt választották az év zenekari művészeként, így október 1-jén, a Zene Világnapján a Nemzeti Galériában rendezett koncerten átvehette a Dohnányi-díjat.

Meglepett a zenekar szavazata, s boldoggá tett, hiszen ha az embert a kollégái tartják érdemesnek egy díjra, az a legnagyobb elismerés – meséli Berki Sándor – Ezúton is szeretném megköszönni nekik a bizalmat és a szeretetet. Kilenc esztendeje vagyok tagja a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának, még a diplomám megszerzése előtt, ösztöndíjként kerültem az együtteshez. A főiskolán Tarjáni Ferenc professzor növendéke voltam, s ő, aki sokat játszott a Rádió együttesében, hívta fel a figyelmemet a zenekarra, amelyet mindig nagy szeretettel emlegettem. Tarjáni professzor inspirált arra is, hogy jelentkezek a Rádiónál meghirdetett próbajátékra, sokat segített a felkészülésben, így a hét